

Ročná správa o riešení projektu za rok 2021

Názov projektu

Evidenčné číslo projektu

APVV-18-0032

Mytologické predstavy o svete v naratívnych prameňoch na Slovensku v systéme slovanských jazykových a kultúrnych vzťahov

Zodpovedný riešiteľ **Mgr. Svetlana Šašerina, PhD.**Príjemca **Slavistický ústav Jána Stanislava SAV**Začiatok riešenia projektu **01.07.2019**Koniec riešenia projektu **30.06.2023**

ROZBOR RIEŠENIA PROJEKTU (max. 10 strán)

Uvedte podľa nasledujúcej záväznej osnovy:

- 1. Postup prác pri riešení projektu u príjemcu, ako aj spolupríjemcu podpory APVV vzhľadom na harmonogram riešenia projektu**
- 2. Rozbor výsledkov riešenia vzhľadom na stanovené ciele**
- 3. Zoznam výstupov a prínosov projektu za posledný rok – uvedte v prílohe – formulár Výstupy a prínosy projektu za rok/obdobie (kópie deklarovaných výstupov sa neprikladajú, je možné uviesť internetové odkazy na uvedené výstupy)**
- 4. Upresnenie harmonogramu prác a cieľov na nasledujúci rok**

↓↓

Riešenie projektu sa v roku 2021 uskutočnilo v sťažených podmienkach spôsobených pokračujúcimi pandemickými vlnami COVID-19, ktoré ovplyvnili najmä plánované pracovné cesty do pamäťových inštitúcií a na konferencie v zahraničí. Práve na cestovaní sa pandemická situácia najviac odrazila, preto sa prezentácia výsledkov realizovala najmä prostredníctvom dištančne realizovaných konferenčných prezentácií.

Vedeckovýskumná činnosť riešiteľov bola zameraná na excerpciu a štúdium získaných prameňov prostredníctvom online-prístupov, resp. tých, ktoré poskytli niektoré pamäťové inštitúcie v podobe skenov a tiež materiálov, ktoré sa nachádzajú v archíve jednotlivých bádateľov na projekte.

Pokračovalo sa v prepisovaní rukopisných materiálov získaných v Záhorskom múzeu v Skalici, Literárnom archíve SNK v Martine, Národnej knižnici v Prahe, Knižnici Stefanyka vo L'vove, Ruskej národnej knižnici v Petrohrade a pod. Uskutočnilo sa štúdium sekundárnej odbornej, najmä jazykovednej, literárnovednej, folkloristickej a etnolingvistickej literatúry k mytologickému obrazu sveta Slovanov.

Uskutočnil sa aj diplomatický prepis pamiatky Rakošinského zborníka s Lucidárom a následne aj príprava tejto pamiatky na vydanie s úvodnou štúdiu v rámci edičnej série slavistického časopisu *Slavica Slovaca*. Práve tento časopis od roku 2011 poskytuje dostatočný priestor na vydávanie pramenných edícií súvisiacich s výskumom duchovného a kultúrneho dedičstva na Slovensku. Časopis je medzinárodne uznávaný (Scopus, CEEOL, CEJSH, OAJI, ErihPlus) a celý obsah čísla je verejne dostupný prostredníctvom trvalého identifikátora DOI. Práve tieto skutočnosti umožňujú vedecké výsledky získané aj v rámci tohto projektu rozšíriť a prezentovať medzinárodnej širokej vedeckej obci. Výsledky výskumov sa publikovali aj v ďalšom zahraničnom časopise, ktorý je registrovaný v databáze Scopus a tiež vo vedeckom zborníku.

Významnú časť vedeckej činnosti predstavuje selekcia a výber textov, ich diplomatických prepisov a príprava komentárov k pripravovanej kolektívnej monografii s ich ukázkami, ktoré sú tematicky zamerané na predstavy o pôvode, jazyku, dejinách, systéme práva a spravodlivosti.

Dvaja riešitelia projektu sa zúčastnili prostredníctvom online prístupu medzinárodnej vedeckej konferencii s názvom „The path of Cyril and Methodius – spatial and cultural-historical dimensions“ (27. – 29. októbra 2021) v Sofii, kde referovali o svojich výskumoch na projekte. Na konferencii odznel referát o pôvode liturgického jazyka byzantsko-slovanskej cirkvi v rukopisných edukačných zbierkach 18. storočia pod Karpatmi (P. Žeňuch) a referát o vývine vnímania duchovného sveta v cyrilskej rukopisnej tradícii pod Karpatmi (S. Šašerina, zodpovedná riešiteľka projektu). Konferencia bola prenášaná do éteru prostredníctvom Bulharskej štátnej televízie a prostredníctvom internetového facebookového portálu). Ďalší riešitelia sa zúčastnili na konferencii venovanej obrazu hodnôt spoločnosti a jej mysli. Práve konferencia, ktorú organizoval Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v spolupráci s bulharskými a ruskými slavistami poukázal na tie znaky a symboly, ktoré umožňujú človeku vyjadriť svoj vzťah a postoj k rozličným situáciám každodenného života. Vzťah jazyka a kultúry, realizovaný rozličnými pomenovaniami predmetov, javov a postojov človeka k vyjadrovanej skutočnosti, má antropologický charakter. Hoci sa na konferencii prezentovali výsledky aj v rámci iných projektov, dvaja referujúci (E. Brtáňová, P. Zubko) prezentovali svoje výsledky výskumov získané práve v rámci projektu APVV-18-0032.

K publikačným výstupom projektu za rok 2021 patria tri štúdie publikované v recenzovanom časopise na Slovensku, jeden spoločný publikačný výstup dvoch riešiteľov projektu v recenzovanom zahraničnom časopise a jeden publikačný výstup v recenzovanom zborníku publikovanom na Slovensku.

V rámci časopiseckých publikovaných výstupov i v štúdiu publikovanej v zborníku sa podarilo prezentovať najmä výsledky heuristicko-teoretického výskumu pramenných materiálov (E. Brtáňová, S. Šašerina, P. Zubko, K. Žeňuchová), ale podarilo sa publikovať aj jeden zo

závažných prameňov myslenia človeka o pôvode sveta, pohybe nebeských telies, vzniku prírodných úkazov. Prameň zvaný ako Rakošínsky rukopis z prelomu 17. a 18. storočia obsahuje okrem tohto lucidára aj ďalšie poučné, výkladové, didaktizujúce populárne texty, ku ktorým patria úryvky z ponaučenia o manželskej láske, výklad snov svätého proroka Daniela známe v latinskej stredovekej literatúre ako Somnia Danielis. Ďalej text cyrilského rukopisu obsahuje v ľudovom prostredí veľmi populárne otázky s didakticko-reflexívne a aforisticky štylizovanými odpoveďami. Ďalší zaujímavý text predstavuje v európskom stredovekom a ranonovovekom prostredí šírený Druhý list z nebies od Ježiša Krista o nevyhnutnosti dodržiavať nedeľné liturgické slávenie, ďalším je apokryf o dodržaní pôstu o chlebe a vode za dvanásť piatkov v roku a záver tvorí modlitba svätého Ambróza proti moru, ktorým strádalo obyvateľstvo pod Karpatmi práve v čase vzniku tohto cyrilského rukopisného zborníka. Najmä lexikálna charakteristika tohto cyrilského prameňa poukazuje na dominanciu jazykových javov z prostredia západoslovanského jazykového okruhu, najmä miestnych karpatských nárečí spolu s rozličnými lexikálnymi prevzatiami zo slovenčiny, češtiny a poľštiny (celé vydanie pozri na odkaze: <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2021.4.1>).

V rámci popularizácie výsledkov výskumu sa podarilo spustiť webovú stránku projektu <http://mytslav.sav.sk/index.php>, kde sú zverejnené nielen základné informácie o projekte, ale aj údaje jeho riešiteľoch a výsledkoch výskumov. Stránky sa pravidelne aktualizujú a publikujú sa na nich štúdie a jednotlivé vydania textov za účelom zabezpečenia jednoduchého prístupu k týmto zdrojom pomocou internetových vyhľadávacích stránok.

K popularizačným výsledkom patria aj dve aktivity zamerané na širšiu verejnosť. V prvom rade ide o prípravu a realizáciu výstavy „Duchovné dedičstvo Zemplína a súčasnosť“, ktorá bola priamym pokračovaním úspešného monotematického súboru štúdií na tému „Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska. Slziaci klokočovský obraz Patrónky Zemplína.“ (Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2020), ktorý patril k výstupom projektu za rok 2020. Vernisáž výstavy sa uskutočnila dňa 1. októbra 2021 v Michalovciach v Zemplínskom múzeu. Druhým popularizačným výstupom bola prednáška na tému Liturgický jazyk ako kultúrny fenomén a doklad o kresťanskej identite: na príklade jazyka veľkomoravských Slovenov, ktorá odznela na pozvanie Obecného zastupiteľstva v Sedliskách z príležitosti osláv sviatku sv. Cyrila a Metoda dňa 5. júla 2021.

Zoznam výstupov:

BRTÁŇOVÁ, Erika. Prírodná katastrofa ako príležitosť k náprave = Natural Disaster as an Opportunity for Remediation. In *Slavica Slovaca*, 2021, roč. 56, č. 4, s. 359-365. <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2021.3.5>

ZUBKO, Peter. Tangenty latinsko-byzantského spoluzitia pod Karpatmi ako príležitosť pre revitalizáciu hodnôt = Tangents of Latin-Byzantine coexistence under the Carpathians as an opportunity for the revitalization of values. In *Slavica Slovaca*, 2021, roč. 56, č. 3, s. 403-408. <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2021.3.10>

ŽEŇUCH, Peter. Rakošínsky cyrilský rukopisný zborník z konca 17. a zo začiatku 18. storočia = Cyrillic Manuscript Miscellany from Rakošíno: Characteristics and Publication of the Source

from the turn of the 17th and 18th centuries. Rec. Sergejus Temčinas - Dagmar Petišková. In Slavica Slovaca, 2021, roč. 56, č. 4 supplementum, s. 5-74. <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2021.4.1>

ŽEŇUCH, Peter - ŠAŠERINA, Svetlana. Language as a Means of Communication with God. In Akropolis : Journal of Hellenic Studies, 2021, vol. 5, p. 70-85. <https://doi.org/10.35296/jhs.v5i1.73>

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína. Mýtopoetické koncepty o chorobách a ich liečení v nárečovom slovníku Ľudovíta V. Riznera. In Liber – verbum – monumentumque IV. : (Pretiosa quam sit sanitas morbus docet: osveta – zdravotníctvo – knižná kultúra). - Prešov : Štátna vedecká knižnica, 2021, s. 91-98.

Spresnenie harmonogramu prác v roku 2022

Harmonogram prác na riešení projektu sa bude riadiť aktivitami zameranými najmä na prezentáciu výsledkov výskumu, najmä na excerpciu a analýzu pramenných materiálov, na publikovanie výsledkov riešenia projektu, prípravu spoločného monotematického súboru štúdií a na prípravu spoločnej monografickej knižnej práce, ktorá bude obsahovať výber naratívov s komentármi.

V prvom rade sa uskutoční prezentácia výsledkov na medzinárodnej vedeckej konferencii (predpokladáme jej realizáciu prezenčno-dištančným spôsobom) s názvom „Interdisciplinárny výskum prameňov o jazyku a duchovnej kultúre: slovensko-slovanské súvislosti“. Konferencia sa bude venovať aktuálnym otázkam súvisiacim s pramenným výskumom duchovnej písomnej kultúry v slovenskom i slovanskom kontexte. Zameria sa na problematiku jazyka a duchovného vývinu spoločnosti v kontexte rozmanitých spoločensko-kultúrnych a religiózných súvislostí, najmä však na otázky, ktoré podnes rezonujú v oblasti historického a duchovného dedičstva zameraného na identifikačné procesy národných a jazykových spoločenstiev v slovanskom priestore. Tematické okruhy sú rozčlenené do týchto štyroch oblastí: 1. Pramenný výskum textov o pôvode, dejinách a kultúre národa, 2. Obraz duchovného, právneho a materiálneho sveta v národnom jazykovom povedomí, 3. Jazyk, religiozita a konfesia: miesto liturgického jazyka v kontexte kultúrneho vývinu národa a 4. Aplikačný rozmer výskumu písomných prameňov vzhľadom na ich odkaz pre súčasnosť.

Riešitelia projektu pripravujú z konferencie na vydanie spoločný monotematický výstup v podobe knižnej práce.

V roku 2022 sa uskutočnia aj plánované prípravy na vydanie pramenných textov a čiastkových výstupov v podobe štúdií v časopisoch.

Uskutoční sa excerpcia a výber prameňov do knižnej publikácie - súboru naratívov, ktorej publikovanie sa pripravuje v roku 2023.